

Ісаєнко Ганна Петрівна

аспірантка кафедри музикознавства та музичної освіти,

факультет музичного мистецтва і хореографії

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, Київ, Україна

E-mail: h.isaienko.asp@kubg.edu.uaORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7637-1578>**Форми і засоби формування навичок слухового самоконтролю майбутнього викладача мистецької школи на заняттях з інструментального ансамблю**

У статті визначено форми і засоби формування навичок слухового самоконтролю майбутнього викладача мистецької школи на заняттях з інструментального ансамблю. Проаналізовано наукову літературу, де представлені праці науковців, які визначають форми організації навчання музично-професійної підготовки в закладах вищої освіти. Охарактеризовано поняття «форма організації навчання». До визначених форм утворення навичок слухового самоконтролю майбутнього викладача мистецької школи на заняттях з інструментального ансамблю віднесено групову форму роботи, яка передбачає творчу майстерню з поділом на повні та мікрогрупи, де здобувачі вищої освіти набувають різних професійних навиків та вмінь і формують навички слухового самоконтролю, а до засобів формування навичок слухового самоконтролю – комбіновані засоби комунікації, які поєднують вербальну і невербальну комунікації, одночасне використання голосового, мімічного і жестикуляційного показу, ілюстративний показ, та музично-технічні, а саме різні музичні інструменти. Також зазначено, що дисципліна «Інструментальний ансамбль» входить до курсу спеціальних дисциплін. Її зміст уособлює основні завдання розвитку виконавських ансамблевих здібностей майбутнього викладача мистецької школи та містить такі складники: теоретичний, практичний, самостійна робота здобувачів вищої освіти. Ансамблеве музикування є творчою формою взаємодії учасників ансамблю, а їх спілкування є найбільш довершеним засобом особистісного становлення професіонала. Вважаємо, що визначені форми і засоби формування навичок слухового самоконтролю майбутнього викладача мистецької школи на заняттях з інструментального ансамблю сприяють ефективному формуванню даного феномену.

Ключові слова: форма організації навчання, засоби навчання, групова форма роботи, творча майстерня.

Вступ. Методика формування навичок слухового самоконтролю майбутнього викладача мистецької школи охоплює низку практичних форм та засобів гри на музичному інструменті. Формування навичок слухового самоконтролю майбутнього викладача мистецької школи – планомірний та педагогічно обґрунтований процес. Під час вивчення інструментально-ансамблевого репертуару здобувач музичної освіти зустрічається з різними професійними викликами, які формують і відіграють значну роль у вихованні музиканта-виконавця. Ансамблеве музикування як форма творчого спілкування є найбільш довершеним засобом особистісного становлення професіонала, яке сприяє зрілості майбутнього музиканта (Робоча програма, 2021: 9).

Аналіз наукових досліджень і публікацій показав, що форми організації музичного навчання в закладах вищої освіти представлені в працях таких науковців, як: А. Грінченко, А. Кифенко, М. Малахова, Ю. Мережко, Н. Мозгальова, Н. Овчаренко, О. Олексюк, Г. Падалка, Є. Проворова, О. Процишина, М. Ткач, Чжан Цзінцзін, О. Щолокова та ін.

Н. Овчаренко визначає такі форми навчання: лекційно-практичні та індивідуальні заняття, позааудиторні концерти, концерти-лекції, конкурси, фестивалі, майстер-класи, творчі зустрічі, тематичні вечори, вечори відпочинку, свята, обряди, огляди художньої самодіяльності, походи до театрів, кінотеатрів, музеїв, на художні виставки та літературні вечори (Овчаренко, 2014: 290). О. Олексюк і М. Ткач серед основних форм організації професійної підготовки виділяють навчальну (теоретичне навчання), квазіпрофесійну (практично-орієнтоване теоретичне навчання), навчально-професійну (педагогічна практика та навчально-дослідна робота) форми (Олексюк, Ткач, 2012). М. Малахова визначає теоретичні,

практичні, індивідуальні, групові, колективні форми навчання (Малахова, 2021: 133). А. Кифенко до основних організаційних форм навчання відносить практичні заняття, індивідуальні заняття, концерти (Кифенко, 2019: 87). Чжан Цзінцзін виокремлює три групи форм навчання: індивідуальні заняття викладача та студента, колективно-групові заняття, індивідуально-колективні системи занять (Чжан Цзінцзін, 2016: 108). Н. Мозгальова серед різних форм навчання називає творчі аналітико-виконавські майстерні, а також звертає увагу на те, що майстерня спрямована на впровадження в невеликих групах (3–5 студентів) (Мозгальова, 2012: 317). М. Зайва визначає такі форми, як: творчі майстерні, групові проекти, активні творчі ігри, творчі експерименти, інтерактивні лекції (Зайва, 2024: 179), а М. Вишневецька – онлайн- та офлайн-лекції, практичні та лабораторні заняття, індивідуальну та самостійну роботу, різні види педагогічної практики, концерти, фестивалі, конкурси тощо (Вишневецька, 2023: 115).

Мета та завдання дослідження – визначити форми і засоби формування навичок слухового самоконтролю майбутнього викладача мистецької школи на заняттях з інструментального ансамблю.

Результати дослідження. Дисципліна «Інструментальний ансамбль» входить до курсу спеціальних дисциплін. Зміст курсу втілює основні завдання розвитку виконавських ансамблевих здібностей здобувача музичної освіти та містить такі складники: *теоретичний* (реалізується в ході занять із кожним учасником ансамблю залежно від його здібностей та попередньої музичної підготовки); *практичний* (здійснюється в ході аудиторних занять у процесі вивчення музичних творів та їх художнього виконання); *самостійна робота студентів* (реалізується в конкретних завданнях для самостійного опрацювання в домашніх заняттях) (Робоча програма, 2021: 5).

Застосування феномену слухового самоконтролю в педагогічному, освітньому і виконавському процесах зумовило уточнення низки таких компетентностей майбутнього викладача мистецької школи, як: здатність демонструвати досить високий рівень виконавської майстерності; здатність створювати та реалізовувати власні художні концепції у виконавській діяльності; здатність усвідомлювати художньо-естетичну природу музичного мистецтва; здатність усвідомлювати взаємозв'язки та взаємозалежності між теорією та практикою музичного мистецтва; здатність використовувати професійні знання та навички в процесі творчої діяльності; здатність володіти науково-аналітичним апаратом і використовувати професійні знання в практичній діяльності; здатність оперувати професійною термінологією; здатність збирати, аналізувати, синтезувати художню інформацію та застосовувати її в процесі практичної діяльності; здатність використовувати широкий спектр міждисциплінарних зв'язків (Робоча програма, 2021: 6).

Навички слухового самоконтролю майбутнього викладача мистецької школи на заняттях з інструментального ансамблю можуть формуватися лише як результат практичного досвіду особистості з різними формами та засобами навчання, тому вважаємо, що в основі їх формування повинна бути саме активна практична діяльність. Послідовність побудови заняття з інструментального ансамблю для формування навичок слухового самоконтролю майбутнього викладача мистецької школи визначає необхідність пошуку ефективних форм організації навчання.

Поняття «форма організації навчання» як дидактична категорія означає «зовнішній бік організації навчального процесу, пов'язаний із кількістю студентів, часом і місцем навчання, а також із порядком його здійснення» (Олексюк, Ткач, Лігус, 2013: 138). Форми організації навчання відображають зовнішні, організаційні особливості освітнього процесу. О. Рудницька поняття «форма організації навчання» характеризує як зовнішній аспект навчальної взаємодії: кількість студентів на занятті, місце й тривалість заняття, особливості взаємодії педагога та здобувачів вищої освіти (Рудницька, 2002: 189).

У фаховій підготовці майбутнього викладача мистецької школи основною формою навчання є практичне заняття. Саме в процесі практичних занять відбувається формування та розвиток навичок слухового самоконтролю, проходить основна репетиційна діяльність здобувачів освіти, відбувається технічна робота над музичним текстом, відпрацьовуються складні елементи музичного твору і формуються інтерпретаційне бачення й ансамблева злагодженість. Відповідно до цього було вибрано таку форму педагогічного процесу формування навичок слухового самоконтролю майбутнього викладача мистецької школи на заняттях з інструментального ансамблю, як групова форма роботи, котру ми поділили на повні групи та мікрогрупи в ансамблевому класі.

Групова форма роботи в контексті нашого дослідження передбачає творчу майстерню, де учасники ансамблю взаємодіють між собою, здобувають навик одночасної гри, навчаються активно слухати гру партнера/рів, виконувати спільно музичний твір, вести музичний діалог, який сприяє розвитку в студентів уміння слухати та чути один одного й аналізувати власну гру. Здобувачі вищої освіти також навчаються ансамблевій злагодженості, спільним штрихам та динамічним відтінкам, рівновазі звучання мелодії та акомпанементу, спільній агогії, дотримування ритмічного пульсу, єдності творчої думки та емоційних переживань. Крім того, групова форма роботи дає змогу формувати внутрішньослухове уявлення, розвивати внутрішній слух, навчитися осмисленому сприйняттю музичного звуку, розвивати здатність до

уявного подання музичних тонів і їх відносин без допомоги інструменту або голосу, розвивати тембральне звучання інструменту, формувати чисту інтонацію, якісно відтворювати звук, навчитися синхронності всіх голосів як по вертикалі, так і по горизонталі, формувати вміння виявлення недоліків та знаходження засобів їх подолання на заняттях з інструментального ансамблю.

Така форма навчання має творчий характер та включає різні креативні завдання, які допомагають сформувати навички слухового самоконтролю. Майстерня як форма організації навчання дозволяє майбутньому викладачеві мистецької школи комбінувати різні методи в процесі роботи, яка використовується з метою вдосконалення навичок гри на музичному інструменті та сприяє зростанню практичного досвіду і формуванню навичок слухового самоконтролю.

Майбутній викладач мистецької школи для формування навичок слухового самоконтролю на заняттях з інструментального ансамблю має вміти використовувати різні засоби навчання. До таких засобів відносять матеріальні та ідеальні об'єкти, які залучаються до освітнього процесу як носії інформації та інструмент діяльності педагога та студента. Нами були визначені такі засоби формування навичок слухового самоконтролю майбутнього викладача мистецької школи на заняттях з інструментального ансамблю, як комбіновані засоби комунікації (поєднують вербальну і невербальну комунікації, одночасне використання голосового, мімічного і жестикуляційного показу, ілюстративний показ) та музично-технічні (різні музичні інструменти). Під час фахової підготовки майбутній викладач мистецької школи має концертні виступи, де реалізує навички слухового самоконтролю і набуває практичного досвіду. Л. Лабінцева стверджує, що концертний виступ – це яскравий та насичений емоціями момент, який контролюється як із боку публіки, так і самим виконавцем (Соболь, 2016: 84).

У результаті вивчення навчальної дисципліни майбутній викладач мистецької школи повинен: вільно володіти музичним інструментом, уміти використовувати його в концертно-виконавській діяльності; бути знайомим зі специфікою інструментального виконавства, особливостями і технічними можливостями інструмента (Робоча програма, 2021: 7).

Висновки. Таким чином, визначені форми і засоби формування навичок слухового самоконтролю майбутнього викладача мистецької школи на заняттях з інструментального ансамблю підвищують рівень здобувача музичної освіти, дозволяють системно, послідовно вдосконалювати знання, вміння та навички. У результаті проведеного аналізу освітніх програм та реалій фахової підготовки майбутнього викладача мистецької школи на музично-педагогічних факультетах, факультетах культури і мистецтв та інститутах мистецтв ми визначаємо, що групові форми роботи зі здобувачами вищої освіти над формуванням у них навичок слухового самоконтролю доцільно забезпечувати на заняттях з основного музичного інструменту (індивідуальне заняття), ансамблевого класу (групове заняття), оркестрового класу (групове заняття) та самим студентом під час самостійного заняття.

Література

Жигінас Т.В. Методика підготовки майбутніх учителів музики до концертно-освітньої діяльності : навчально-методичний посібник. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгманова, 2015. 178 с.

Кифенко А.М. Методика формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Суми : Державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка, 2019. 251 с.

Лабінцева Л.П. Концертна діяльність як показник виконавської майстерності музикантів. *Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття* : матер. Міжнарод. наук.-практ. конф. ; Київ, ун-т ім. Б. Грінченка, Київ : 2014. С. 297–303.

Малахова М.О. Формування професійно-особистісних якостей майбутнього вчителя музичного мистецтва у навчальному народно-інструментальному ансамблі : дис. ... к-та пед. наук : 13.00.02 ; Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2021. 312 с.

Мозгальова Н.Г. Теорія та методика інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.02 Київ, 2012. 43 с

Овчаренко Н.А. Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності: теорія та методологія : монографія. Кривий Ріг : Вид. Р.А. Козлов, 2014. 400 с.

Олексюк О.М., Ткач М.М. Форми і методи організації музично-педагогічного процесу у вищій школі. *Сучасні стратегії університетської освіти: якісний вимір* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. С. 708–715.

Олексюк О.М., Ткач М.М., Лігус Д.В. Герменевтичний підхід у вищій мистецькій освіті : колективна монографія ; Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2013. 164 с.

Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посіб.. Київ : ТОВ Інтерпроф, 2002. С. 48–49.

Соболь Н.В. Методика формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики у процесі фортепіанної підготовки : дис. ... к-та пед. наук : 13.00.02 ; Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова Київ, 2016. 242 с.

Робоча програма навчальної дисципліни «Інструментальний ансамбль» спеціальності : 025 «Музичне мистецтво» освітнього рівня: першого (бакалаврського), 2021. КУ ім. Б. Грінченка. № 2.

Чжан Цзінцзін. Методика формування мистецької рефлексії майбутнього вчителя музики в процесі вокального навчання : дис. ... к-та пед. наук : 13.00.02 ; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2016. 215 с.

Щербініна О.М. Фортепіанна підготовка у вищих закладах мистецької освіти: сучасний стан та перспективи модернізації. *Актуальні питання мистецької педагогіки*. 2016. Вип. 5. С. 124–128.

Forms and methods of formation of auditory self-control skills of the future art school teacher in instrumental ensemble classes

Isaienko Hanna

*Graduate Student at the Department of Musicology and Music Education,
Faculty of musical art and choreography
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, Ukraine*

The article defines the forms and means of forming auditory self-control skills of the future art school teacher in instrumental ensemble classes. The purpose and objectives of this research are formulated. The scientific literature is analyzed, which presents the works of scientists who determine the forms of organization of musical and professional training in institutions of higher education. The concept of "form of educational organization" is characterized. Among the defined forms of formation of auditory self-control skills of a future art school teacher in instrumental ensemble classes, we included a group form of work, which involves a creative workshop divided into full and micro groups, where students acquire various professional skills and abilities and develop auditory self-control skills. And to the means of forming the skills of auditory self-control of the future art school teacher in instrumental ensemble classes, we included: combined means of communication that combine verbal and non-verbal communication, simultaneous use of voice, mime and gestural display, illustrative display and information; musical and technical, namely various musical instruments. It was also noted that the discipline "Instrumental Ensemble" is included in the course of special disciplines. The content of which embodies the main tasks of developing the performing ensemble abilities of the future teacher of the art school and contains the following components: theoretical, practical, independent work of students. Ensemble music-making is a creative form of interaction of ensemble members, their communication is the most perfect means of personal development of a professional. We believe that the forms and means of forming auditory self-control skills of the future art school teacher in instrumental ensemble classes contribute to the effective formation of this phenomenon.

Keywords: *form of training organization; teaching aids; group form of work; creative workshop*

References

Zhyhinas, T. V. (2015). *Metodyka pidhotovky maibutnikh uchyteliv muzyky do kontsertno-osvitnoi diialnosti* [Methodology of training future music teachers for concert-educational activity]. *Navchalno-metodychnyi posibnyk* Kyiv : Vyd-vo NPU im. M. P. Drahmanova - Teaching and methodical manual. Kyiv: Division of the NPU named after M. P. Dragmanova. p. 178 [in Ukrainian].

Kyfenko, A.M. (2019). *Metodyka formuvannia muzychno-slukhovoï aktyvnosti maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva v navchalnomu khorovomu kolektyvi* [The method of formation of musical and auditory activity of future teachers of musical art in the educational choral group]. *diss. ... candidate ped. Sciences: 13.00.02 / Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko* p. 251 [in Ukrainian].

Labintseva, L. P. (2014). *Kontsertna diialnist yak pokaznyk vykonavskoi maisternosti muzykantiv* [Concert activity as an indicator of the performance skills of musicians]. *Profesiina mystetska osvita i khudozhnia kultura: vykyky KhKhl stolittia : mater. Mizhnarod. nauk.-prakt. konf. Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka - Professional art education and artistic culture: challenges of the 21st century: Mater. International science and practice conf. Kyiv. University named after B. Hrinchenko, Kyiv. P. 297–303. [in Ukrainian].*

Malakhova, M. O. (2021). Formuvannia profesiino-osobystisnykh yakostei maybutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva u navchalnomu narodno-instrumentalnomu ansambli [Formation of professional and personal qualities of the future music teacher in the educational folk-instrumental ensemble]. diss. ... k-ta ped. Sciences: 13.00.02 / Kyiv University named after Boris Grinchenko. Kyiv. 312 p. [in Ukrainian].

Mozghalova, N. H. (2012). Teoriia ta metodyka instrumentalno-vykonavskoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv muzyky [Theory and methodology of instrumental and performance training of future music teachers: author's abstract]. thesis for obtaining sciences. degree of doctor of pedagogy Sciences: 13.00.02 Kyiv, 2012. 43 p [in Ukrainian].

Ovcharenko, N. A. (2014). Profesiina pidhotovka maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva do vokalno-pedahohichnoi diialnosti [Professional training of future music teachers for vocal-pedagogical activity]. Theory and methodology: monograph. Kryvyi Rih: Ed. R. A. Kozlov, 2014. 400 p. [in Ukrainian].

Oleksiuk, O. M., & Tkach, M. M. (2012). Formy i metody orhanizatsii muzychno-pedahohichnoho protsesu u vyshchii shkoli [Forms and methods of organizing the music-pedagogical process in higher education]. Modern strategies of university education: qualitative dimension: mater. International science and practice Conf., K.: Kyiv Univ. named after B. Grinchenko, 2012. P. 708–715. [in Ukrainian].

Oleksiuk, O. M., Tkach, M. M., & Lihus, D. V. (2013). Hermenevtychnyi pidkhid u vyshchii mystetskii osviti [Hermeneutic approach in higher art education]. Kyiv: Kyivskiy un-t im. B. Hrinchenka 164 p [in Ukrainian].

Robocha prohrama navchalnoi dystsypliny (2021). "Instrumentalni ansambl" [«Instrumental ensemble»]. 025 "Musical art" educational level: first (bachelor). KU named after B. Grinchenko dated 09/09/2021 No. 2 [in Ukrainian].

Rudnytska, O. P. (2002). Pedahohika: zahalna ta mystetska [Pedagogy: general and artistic]. Navch. posib.. K.: TOV Interprof. - Education guide.. K.: Interprof LLC pp. 48-49. [in Ukrainian].

Sobol, N. V. (2016). Metodyka formuvannia khudozhno-tvorchoi tolerantnosti maibutnoho vchytelia muzyky u protsesi fortepiannoi pidhotovky [The method of formation of artistic and creative tolerance of the future music teacher in the process of piano training]. diss. ... k-ta ped. Sciences: 13.00.02 / National Pedagogical University named after M.P. Drahomanov, Kyiv. 242 p [in Ukrainian].

Chzhan Tszintzin (2016). Metodyka formuvannia mystetskoi refleksii maibutnoho vchytelia muzyky v protsesi vokalnoho navchannia. [Methodology of formation of artistic reflection of the future music teacher in the process of vocal training]. diss. ... k-ta ped. Sciences: 13.00.02 / Nat. ped. Drahomanov University. Kyiv. 215 p. [in Ukrainian].

Shcherbinina, O. M. (2016). Fortepianna pidhotovka u vyshchikh zakladakh mystetskoi osvity: suchasnyi stan ta perspektyvy modernizatsii [Piano training in higher institutions of art education: current state and prospects for modernization]. Current issues of art pedagogy. Issue 5. P. 124–128. [in Ukrainian].

Accepted: August 29, 2024